

Libuše VALENTOVÁ | **Relațiile ceho-române – un exemplu de apropiere prin cultură**
(Universitatea Carolina, Praga)

Abstract: (The Czech-Romanian relations – how culture can become a bridge between nations) My paper presents the history of the Czech-Romanian relations, starting with the pre-revolutionary period of 1848. In the second half of the 19th century, Czech politicians and publicist were very interested in the political life of the Romanian Principalities. Their firm conviction was that the building of a bridge between the two peoples was to facilitate their struggle for independence and self-determination. After the formation of Czechoslovakia and the Great Romania, the political motives continued to prevail, most proved by the establishment of the Little Entente (1920-1921). Since the late 1920s, the Czechs have shown an increasing interest for the Romanian culture (for instance, literary translations, Romanian language courses, Romanian music concerts). After World War II, our countries were part of the same „camp” in the Central and Eastern Europe: apart from the inevitable „friendship and collaboration treaties”, the relations between the two countries developed a particular cultural and educational dimension. For the last 50 years the Romanian literature has been systematically promoted mainly by the prestigious Odeon Publishing House in Prague, but also by other publishing houses. The formation of the future specialists in the Romanian Language and Culture is the main objective of the Romanian Language and Literature Department, founded in 1950 at the Faculty of Letters of Charles University. During the time period after the fall of Communism in Europe, the public in the Czech Republic were gradually returning to their old friends, being especially attracted to the original way in which contemporary Romanian Literature and dramaturgy, as well as the „new wave” of cinema, deal with contemporary themes and issues, equally familiar both to Czechs and Romanians.

Keywords: Czech-Romanian cultural relations; bonds between Czechoslovakia and Romania; Czech translations of Romanian literature; Romanian department from the Charles University of Prague

Rezumat: Comunicarea prezintă un scurt istoric al relațiilor ceho-române, începând din perioada premergătoare revoluției din 1848. În cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, oamenii politici și publiciștii cehi se interesau intens de viața politică din țările române, convinși fiind că apropierea între cele două popoare va înlesni lupta lor pentru independență și autodeterminare. După formarea Cehoslovaciei și a României Mari, în domeniul colaborării dintre cele două state prevalau, cel puțin la început, tot motivele politice, fapt dovedit cel mai elocvent prin înființarea Micii Înțelegeri (1920-1921). De la sfârșitul anilor '20, în mediul ceh se manifestă însă și un interes crescând față de cultura română (traduceri literare, cursuri de limba română, concerte de muzică românească). După Al doilea Război Mondial, țările noastre fac parte din aceeași „tabără” din cadrul Europei Centrale și de Est: în afară de inevitabilele „tratate de prietenie și colaborare”, relațiile dintre cele două țări iau o amploare deosebită și în domeniul culturii și învățământului. Cu promovarea literaturii române se ocupă mai ales prestigioasa editură Odeon din Praga, apoi și alte edituri, iar formarea viitorilor româniști este în grija Secției de limba și literatura română, înființată în 1950 la Facultatea de Litere a Universității Caroline. În cursul perioadei de după căderea comunismului în Europa, publicul din Cehia se întoarce treptat spre vechii prieteni, atras fiind în mod deosebit de felul original, în care literatura și dramaturgia română contemporană precum și „noul val” al cinematografului tratează temele și problemele bine cunoscute și cehilor.

Cuvinte-cheie: relații culturale ceho-române; legăturile dintre Cehoslovacia și România; traduceri în cehă din literatura română; Secția de română de la Universitatea Carolina

În cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, oamenii politici și publiciștii cehi încep să se intereseze de viața politică din țările române, convingși fiind că apropierea între cele două popoare va înlesni lupta lor pentru independență și autodeterminare. Voi da doar două exemple. În 1846, cunoscutul publicist ceh Karel Havlíček Borovský oferă colegului său de breaslă din Ardeal, George Barițiu, periodicul său „Pražské noviny”, în schimbul „Gazetei de Transilvania”, cu convingerea că această legătură ar contribui la o mai bună cunoaștere a națiunilor asuprite din Austria: „Schimbul acesta va fi un prim pas de apropiere între noi. Chiar dacă la început nu ne vom înțelege complet (d-voastră cu boema mea, eu cu româneasca d-voastră), cu timpul se vor aranja lucrurile. Noi urmărim aici, în tot cazul, apropierea tuturor popoarelor nedominante (nicht herrschenden) din Austria.” (Ionescu-Nișcov 1981, 10). Aceleași idei sunt prezente și într-o suită de articole nesemnate, publicate după înfrângerea revoluției din 1848 în revista pariziană „Le Nord”. Autorul lor, František Ladislav Rieger, unul dintre cei mai însemnați oameni politici cehi din secolul al XIX-lea, apără în aceste articole dreptul românilor din Transilvania la autodeterminare și se pronunță pentru o colaborare mai intensă între cehi și români¹.

Tot în această perioadă înregistrăm și primele contacte în domeniul culturii: este vorba de muzică, literatură, reportaj, dar și de introducerea studiului limbii române la Universitatea Carolina.

În vara anului 1858, prozatorul român Nicolae Filimon a vizitat orașele Praga și Brno, iar impresiile sale le-a inclus în cartea sa *Escursiuni în Germania meridională*. În capitolul intitulat *Boemia istorică*, autorul îi compătimentește pe cehi pentru soarta lor: „Dar dacă această nefericită țară a jucat un rol atât de însemnat pe teatrul lumii, dacă ea dete orgolioasei Germanii mai mulți renumiți imperatori, cum fu oare răsplătită? Pe cât știm, ea își pierdu libertatea și deveni provincie austriacă.” (Filimon 1957, II, 107). Într-un alt capitol, consacrat *stabilimentelor de instrucțiune*, aflăm, printre altele: „Praga are un conservator, ce trece de unul din cele mai renumite ale Europei. În acest conservator se studiază muzica în toate specialitățile, dar renumele lui și l-a dobândit de la muzica instrumentală, iar mai cu seamă de la instrumentele de vînt, în care boemii au dobândit de mult supremația.” (Filimon 1957, II, 121).

Unsprezece ani după Filimon, în septembrie 1869, apare la Praga un tânăr moldovean de 19 ani, Mihai Eminovici. Despre scurta ședere a viitorului mare poet Mihai Eminescu nu știm, din păcate, prea multe detalii, însă dovada principală a faptului că a stat câteva zile în capitala Boemiei o constituie fotografia sa arhicunoscută – portretul unui tânăr frumos cu plete, cu o frunte înaltă și cu o privire mândră – realizată în atelierul fotografului Jan Tomáš din piața centrală a orașului (Václavské náměstí). Se pare că Mihai, îndrumat de fratele său Șerban, intenționa să se înscrie la Universitatea Carolina, însă nu a fost admis, fiindcă nu avusese examenul de bacalaureat. Știm cum s-au rezolvat lucrurile mai departe: Eminescu s-a dus la Viena unde s-a înscris la Facultatea de Filozofie, în calitate de auditor extraordinar. Ne pare rău că nu s-au păstrat notițe în care poetul să-și fi consemnat impresiile din capitala noastră, cu o singură excepție: manuscrisul nr. 2306, cu următorul pasaj descriind un vis: „Am ieșit

1. Articolele lui F. L. Rieger au apărut mai târziu în limba cehă, sub formă de broșură, intitulată *Rakouští Slované a Maďaři (Slavii din Austria și maghiarii)*, Praga, 1906.

parcă în târg și am mers pe uliți largi ca bulevarde (ulița mare din Praga)”. Această *ulița mare* ar putea fi, foarte probabil, identică cu Václavské náměstí, dat fiind că această piață are aspectul unui bulevard larg și lung.

În primăvara anului următor, 1870, marele clasic al literaturii cehe, Jan Neruda, călătorind prin Balcani, a poposit și în capitala Principatelor Unite. În 1871 publică în ziarul „Národní listy” din Praga un foileton lung intitulat *Bukurešť*, în care descrie cu un extraordinar simț al observației și cu sincere simpatii *Parisul de pe Dâmbovița*: „Bucureștiul – ,orașul bucuriei’. (...) Ce frumos oraș! De la gară se înclină domol spre Dâmbovița o pantă molcomă, iar de cealaltă parte se înalță un oraș nebănuț de mare în cadrul verde al grădinilor și parcurilor. Totul strălucește de parcă orașul ar fi înflorit abia ieri! Casele sunt albe și mari, acoperișurile de tablă au fie strălucirea albă a argintului, fie rumeneala purpurie a chinovarului. În mijlocul fiecărui acoperiș se înalță o cupolă de sticlă ce luminează ca o lanternă interiorul casei. O sută de biserici ortodoxe răsfirate ici și colo, fiecare cu câteva cupole și turlă – totul inundat în strălucirea sudică a soarelui de mai. Totul lucește și scânteiază atât de tare, încât privirea ți se înfioară și caută refugiul proaspăt al pădurilor care înconjoară orașul ca o cunună verde.” (Neruda 2000, 251).

Un rol decisiv în introducerea limbii române în învățământul superior de la noi l-a avut profesorul Jan Urban Jarník (1848-1923), fondatorul romanisticii cehe. Acesta a început să se ocupe de limba română încă din timpul studiilor sale la Paris, din anii șaptezeci, iar din 1882 a introdus studiul limbii române la Catedra de limbi romanice a Universității Caroline din Praga. În felul acesta, universitatea noastră a devenit a cincea universitate din afara granițelor României – după cele din Petrograd, Torino, Budapesta și Viena – la care se țineau cursuri de limba română. Interesul filologului praghez se îndrepta nu numai spre lingvistica romanică, ci și spre literele și folclorul românesc. În cursul unei vizite la București, în primăvara anului 1879, Jarník a intrat în contact cu cei mai de seamă membri ai societății Junimea (T. Maiorescu, M. Eminescu, B. P. Hasdeu, A. D. Xenopol), iar la propunerea lui A. Odobescu a fost ales membru-corespondent al nou întemeiatei Academii Române. Colaborarea lui Jarník cu poetul și folcloristul Andrei Bârseanu a fost deosebit de fructuoasă, deoarece antologia lor, *Doine și strigături din Ardeal*, din 1885, își păstrează până acum valoarea uneia dintre cele mai importante colecții de folclor. Profesorul de la Praga a colaborat, de asemenea, cu prima publicație din România destinată culturii populare, „Șezătoarea” (1892-1929)², întreținând o vie corespondență cu folcloristul român Artur Gorovei, care a scris despre el, după dispariția sa, adică în 1923: „Ne-a iubit cu toată patima și s-a identificat cu sufletul nostru”.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului următor, apar la noi și primele traduceri din literatura română în limba cehă: *Moara cu noroc*, de Ioan Slavici (1889), *Păcat și alte nuvele*, de I. L. Caragiale (1895), *România pitorească* de Alexandru Vlahuță (1913), câteva povestiri de Ion Agârbiceanu, Mihail Sadoveanu, Ioan Al. Brătescu-Voinești (1916).

După formarea Cehoslovaciei și României Mari, în relațiile dintre cele două state prevalau, cel puțin la început, tot motivele politice, fapt dovedit cel mai elocvent prin

2. Este vorba, printre altele, de următoarele articole ale lui J. U. Jarník: *Noima variantelor din poezia populară* (vol. XIX, 1914), *Din folclorul ceh și Crăciunul și cei trei crai de la răsărit* (vol. XV, 1915).

înființarea Micii Înțelegeri (1920-1921). În scurt timp au început să funcționeze și două instituții orientate spre colaborare și cunoaștere reciprocă. În anul 1927, la Praga a luat ființă Institutul Cehoslovaco-Român, al cărui președinte a fost ales abatele Metod Zavoral de la mănăstirea Strahov din Praga. La întemeierea bibliotecii Institutului a contribuit și prietenul devotat al Cehoslovaciei, profesorul Nicolae Iorga. Ilustrul istoric român ținuse, la începutul anilor douăzeci, câteva conferințe la universitățile din Praga și din Brno; în 1924 a fost ales membru al Societății Regale de Litere și Științe a Boemiei, în 1931, membru al Academiei Cehe de Științe și Arte, iar în anul următor i s-a acordat titlul de *doctor honoris causa* la Universitatea din Bratislava. În 1929, în orașul Brno, capitala Moraviei, a fost înființată o asociație ceho-română sub denumirea „Česko-rumunský spolek”. În fruntea ei se afla Hertvík Jarník (1888-1938), fiul întemeietorului studiilor românești din țara noastră, profesor de filologie romanică la Facultatea de Litere din Brno. Deja din anul 1924, H. Jarník ținea la această facultate cursuri de română. Până la moartea sa prematură, acest mare cunoscător al limbii române și al graiurilor românești se ocupa, în cadrul Asociației Ceho-Române din Brno, de organizarea unor acțiuni culturale și științifice pentru un public larg.

De la sfârșitul anilor douăzeci, în mediul ceh se manifestă un interes crescând pentru cultura română: e un fenomen care depășește în orice caz contactele oficiale, politice. Câteva exemple: în 1931, la Opera din Ostrava (Moravia de nord) a avut loc premiera absolută a baletului *Iris* de Constantin C. Nottara. Melomanii cehi apreciau operele compozitorului român George Enescu care a fost ales, în 1937, membru al Academiei Cehe de Științe și Arte. Sculptorul Constantin Brâncuși ne-a vizitat țara în vara anului 1921, iar trei ani mai târziu, în noiembrie-decembrie 1924, câțiva pictori cehi de orientare avangardistă au expus operele lor la Prima expoziție internațională a revistei „Contemporanul” în București, alături de acelea de Brâncuși și de Milița Petrașcu.

Aceeași perioadă aduce, de asemenea, o intensificare remarcabilă a preocupărilor privind traducerile din literatura română. În acest domeniu și-au adus o contribuție însemnată profesoara de origine cehă de la Facultatea de Litere din Bratislava, Jindra Hušková-Flajšhansová, traducătoarea pragheză Marie Karásková-Kojecká și profesorul de literatură franceză și română J. Š. Kvapil. Acești traducători merituosi au reușit să prezinte cu succes operele unor scriitori români de seamă, precum Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Tudor Arghezi, Cezar Petrescu. Un detaliu semnificativ: mai multe romane din literatura română contemporană au fost atunci traduse și introduse pe piața literară surprinzător de repede, de exemplu *Calea Victoriei*, din 1929, a apărut în traducerea cehă chiar în anul următor, sau *Ochii Maicii Domnului*, din 1934, a apărut în cehă încă în 1936, iar romanul *Baltagul*, în 1938.

Destrămarea Cehoslovaciei și ocuparea Boemiei și Moraviei de către Germania fascistă, în 1939, a dus la întreruperea legăturilor culturale existente. După eliberarea țării noastre în 1945, la care a contribuit și armata română (peste 65.000 de soldați români au căzut sau au fost răniți pe teritoriul Slovaciei, Moraviei de sud și Boemiei de est), legăturile diplomatice au fost repede reluate. În anii următori, relațiile dintre cele două țări au luat o amploare deosebită practic în toate domeniile.

În istoria studiilor românești din Cehia, inițiate cândva de J. U. Jarník, este important anul universitar 1950-1951, când la Facultatea de Litere a Universității Caroline ia ființă Secția de limba și literatura română. Secții asemănătoare au funcționat de atunci și la

Brno și la Olomouc; în aceste două centre universitare din Moravia însă nu mai există, în momentul de față. La înființarea secției pragheze a contribuit substanțial d-na Marie Kavková (1921-2000), care, timp de treizeci de ani, a condus această secție, elaborând o serie întreagă de cursuri universitare, antologii și studii privind istoria literaturii și civilizației române și îndrumând câteva promoții de româniști cehi. Preocupările sale de istoric literar și pedagog au fost completate de o bogată activitate de traducător, orientată atât spre fondul clasic al literaturii române (basmе populare, I. L. Caragiale, L. Rebreanu, T. Arghezi, G. Călinescu, I. M. Sadoveanu, Cezar Petrescu), cât și spre descoperirea unor valori noi (nuvela *Dor* de D. R. Popescu, romanul *Prins* de Petru Popescu, lirica Anei Blandiana etc.). Împreună cu foștii săi studenți, profesoara Kavková a întocmit primul *Dicționar al scriitorilor români* în limba cehă (Odeon, 1984, 398 de pagini + Tabel cronologic de 66 de pagini). De la începutul anilor șaizeci, în Secția de română a Facultății de Litere din Praga și-a desfășurat activitatea sa pedagogică și științifică lingvistul Jiří Felix (n. 1931), în perioada 1979-2001 șeful secției, autor al unui manual modern de limba română apărut în trei ediții și folosit până astăzi (*Limba română pentru autodidacți*, 1965, 1972, 1980), precum și autor de dicționare, de ghiduri de conversație și de o serie de studii de specialitate consacrate limbii române. Celor doi reprezentanți ai românisticii pragheze le-a fost decernat titlul de *profesor honoris causa* de către Universitatea din București, și anume Mariei Kavková în 1994, iar lui Jiří Felix în 1998.

Câteva cuvinte despre situația actuală: de cinci ani, secția de română face parte din Catedra de studii sud-est europene din cadrul Facultății de Litere, fiind reprezentată de trei cadre didactice: un istoric literar, un specialist pentru predarea limbii române și un lector din România. Concursul de admitere se organizează din doi în doi ani. În prezent, la studiul pentru licență (trei ani) și pentru masterat (următorii doi ani) sunt înscriși circa 15 studenți, iar cursul facultativ de limba română e urmat de un număr variabil de studenți provenind de la alte catedre sau chiar de la alte facultăți. În general, studenții din Departamentul de română optează pentru încă o disciplină filologică (ceha, italiana, polona, maghiara etc.). Absolvenții noștri pot lucra în serviciul diplomatic, la firme comerciale, în învățământ sau ca traducători. După așteptările noastre, cel puțin unii dintre ei vor deveni și traducători bine pregătiți și entuziaști ai literelor românești.

Departamentul de română se ocupă nu numai de munca pedagogică, ci și de organizarea unor importante acțiuni științifice, printre care o mențiune specială merită cele cinci Colocvii Internaționale de Studii Românești în Cehia, ale căror teme, dezbătute de româniști din Cehia, Slovacia, România, Republica Moldova, Italia, Ungaria și Polonia au fost următoarele: I – „Starea actuală a Studiilor Românești în Europa” (2005), II – „Mircea Eliade în context european” (2006), III – „Ipostaze ale identității românești” (2008), IV – „Literatura română non-fiction ieri și azi” (2013), V – „Traducere între limbă, cultură și istorie” (2016). Comunicările prezentate la aceste întâlniri ale specialiștilor europeni sunt cuprinse în volumele publicate de Asociația Cehia-România, în colaborare cu Secția de Română din Praga.

În ceea ce privește traducerile din literatura română, putem afirma că cele apărute în perioada de după 1989 au trezit, în rândurile cititorilor cehi, un viu interes pentru o literatură încă relativ puțin cunoscută la noi. În această ordine de idei, le-aș aminti pe acelea care s-au bucurat de cea mai caldă primire: operele în proză ale lui Mircea Eliade – *Maitreyi* (traducere: Eva Strebingrová), *Nuntă în cer*; trei volume de nuvele

fantastice (traducere: Jiří Našinec), *Pagini bizare* de Urmuz (traducere: Petr Turek), romanul *Întoarcerea lui Ulise* de Modest Morariu și capodopera lui Gib I. Mihăescu, romanul *Rusoaica* (traducere: Jitka Lukešová), *Întâmplări în irealitatea imediată* și *Inimi cicatrizate* de Max Blecher (traducere: Hana Janovská), romanele scriitorului basarabean Aureliu Busuioc: *Pactizând cu diavolul* și *Spune-mi Gioni!* (traducere: Jiří Našinec) și *Jurnalul* lui Mihail Sebastian (traducere: Jindřich Vacek). Semnificativ pare și faptul că tot tirajul *Dicționarului de scriitori români* din 2001³ care prezintă în total 310 autori din România, Basarabia și din exil, a fost epuizat în scurtă vreme.

În ultimul deceniu observăm că interesul cititorilor cehi se îndreaptă preponderent spre literatura contemporană. În acest sens, exemplul cel mai elocvent este faptul că prestigiosul Premiu Magnesia Litera pentru cea mai bună carte apărută în Cehia în anul 2006 a fost acordat unui scriitor român, și anume lui Petru Cimpoșu, pentru romanul său din „perioada tranziției”, *Simion liftnicul*, în traducerea lui Jiří Našinec (care a tălmăcit în cehă și următorul roman al aceluiași autor, *Christina Domestica sau Vânători de suflete*). Pe piața de carte din Cehia și prin reviste literare apar autori români de azi, traduși fie de generația mai în vârstă a româniștilor cehi (Jiří Našinec, Jitka Lukešová, Jindřich Vacek, Libuše Valentová), fie de câțiva absolvenți ai studiilor românești din cadrul Facultății de Litere a Universității Caroline din Praga (Jarmila Horáková, Olga Chojnacka, Irina Kolaříková, Jiřina Vyoralčková, Elisabeta Fiedlerová, Tomáš Vašut, Barbora Hartigová, Petra Mendlová, Kryštof Míka). Datorită eforturilor acestei echipe, în mediul cultural ceh au fost introduși poeți contemporani precum Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Ion Mureșan, Claudiu Komartin, Ioan Es. Pop, Simona Popescu, Nicolae Prelipeanu, Robert Șerban, Răzvan Țupa, Elena Vlădăreanu ș.a., prozatori din România și Moldova (Varujan Vosganian: *Cartea șoaptelor*; Anca Maria Mosora: *Arhanghelii nu mor, Reality game show*; Nicolae Rusu: *Șobolaniada*; Iulian Ciocan: *Înainte să moară Brejnev*) și unele nume de răsnet ale exilului literar român (Norman Manea: *Întoarcerea huliganului și Vizuina*; Dumitru Țepeneag: *Hotel Europa*). În același timp, pe scenele unor teatre din Cehia (Praga, Děčín, Olomouc) au fost puse în scenă câteva piese de teatru ale dramaturgilor români de azi, precum Gianina Cărbunariu, Lia Bugnar, Gabriel Pintilei ș.a. Primirea favorabilă a traducerilor literare și a pieselor de teatru se explică și printr-un succes surprinzător de mare al „noului val” din cinematografia română: în prezent, orice cinefil din Cehia cunoaște foarte bine filmele *4 luni, 3 săptămâni și 2 zile*, *California dreamin'*, *Moartea domnului Lăzărescu*, *Polițist adjectiv*, *Poziția copilului*, *Bacalaureat* ș.a.

O altă posibilitate pentru o mai bună cunoaștere a realităților românești și pentru o apropiere reciprocă o reprezintă Asociația Cehia-România, înființată la Praga în februarie 1991 (atunci sub denumirea Asociația Cehoslovacia-România). Această organizație non-guvernamentală are în spate o istorie lungă, pe care și-o amintește cu mândrie: Institutul Cehoslovaco-Român, din perioada interbelică, apoi Societatea pentru relații culturale și economice (1946-1951, desființată de regimul stalinist) și, în sfârșit, Asociația Cehoslovaco-Română (născută în atmosfera „Primăverii de la Praga”, desființată de regimul zis „de normalizare”, în 1971). Actualmente, Asociația întrunește

3. Libuše Valentová (coord.), Jiří Našinec, Vitalie Ciobanu, Vasile Gârneț, *Slovník rumunských spisovatelů*, Libri, Praha, 2001, 259 p.

în jur de o sută douăzeci de membri din diferite localități ale Cehiei (cehi, în cea mai mare parte, dar și români stabiliți în țara noastră), pentru care pregătește conferințe pe teme culturale, istorice și politice, mese rotunde cu oaspeți din România și din Moldova, lansări de cărți și vizionări de filme artistice și documentare. Activitatea ei cuprinde și publicarea unui buletin (două numere pe an) și a unor broșuri cu privire la relațiile ceho-române⁴. La organizarea evenimentelor culturale (conferințe, lecturi publice, lansări de carte), comitetul Asociației colaborează cu Institutul Cultural Român din Praga, înființat în 2004. Pe lângă contactele oficiale, realizate de instituțiile cehe și române, Asociația Cehia-România reprezintă o alternativă eficientă pentru a ne cunoaște și a ne înțelege mai bine.

În încheiere, aș dori să reamintesc, la o conferință a filologilor, cât de important este să studiezi o limbă străină, sau – și mai bine – mai multe limbi străine. Scopul pragmatic e clar: te înțelegi cu oamenii dintr-o țară străină, poți lucra în calitate de translator/traducător sau ca specialist undeva în străinătate. De data aceasta aș dori însă să subliniez o idee pe care am găsit-o, exprimată foarte frumos, la Herta Müller. În eseu său intitulat *În fiecare limbă sunt alți ochi*, scriitoarea germană originară din

4. Asociația Cehia-România a editat până acum următoarele publicații:

- Dobromil Pácal, *Vzpomínky z Rumunska /1936-1980/ (Amintiri din România)*, Praha, 1997, 85 p.
- Jiří Felix, Lidia Našincová, *Trei zile la Praga*, Praha, 1999, 44 p.
- Jiří Felix, *Česko-rumunské styky v datech (Relațiile ceho-române în date)*, Praha, 2000, 45 p.
- Libuše Valentová, Jiří Našinec, *Mihai Eminescu v české kultuře – Mihai Eminescu în cultura cehă*, Praha, 2000, 40 p.
- *Čeští spisovatelé o Rumunsku (Scriitori cehi despre România)*, antologie realizată de Jitka Lukešová și Jiří Našinec, Praha, 2000, 43 p.
- Jiří Felix, Victoria Moldovan: *Zdokonalujme se v rumunštině – Să ne perfecționăm româna*, Praha, 2001, 67 p.
- Jiří Felix, *Relațiile ceho-române în date*, Praha 2002, 46 p.
- Emanuel svobodný pán z Friedbergů (Mirohorský), *Po Dunaji do Rumunska (Pe Dunăre în România)*, antologie de texte realizată de Jiří Našinec, Praha, 2002, 43 p.
- Jiří Felix, Milan Skála, *Strahovský opat Metod Zavoral a Rumunsko (Metod Zavoral, abatele mănăstirii Strahov din Praga, și România)*, Praha, 2003, 96 p.
- *Neznámý Eugen Ionescu (Eugen Ionescu necunoscut)*, antologie de texte și traducere de Jiří Našinec, prefață de Libuše Valentová, Praha, 2004, 45 p.
- *Primul simpozion internațional de studii românești din Cehia / První mezinárodní symposium české rumunistiky*, editori: Libuše Valentová și Eugenia Bojoga, Praha, 2005, 191 p.
- *Balada Miorița v českých překladech / Balada Miorița în limba cehă*, editori: Libuše Valentová și Jiří Našinec, Praha, 2006, 45 p.
- Jiří Felix, Martin Krajiček, Martin Vičan, *Z cest po Rumunsku (soubor fotografií) (Drumuri prin România, fotografii)*, Praha 2007, 63 p.
- Jaromír Damek, *Má setkání s rumunskou poezií (Întîlnirile mele cu poezia română)*, Praha, 2008, 31 p.
- Daniel Agnew, Jiří Felix: *Příspěvky k dějinám česko-rumunských styků (Contribuții la istoria relațiilor ceho-române)*, Praha, 2008, 76 p.
- *Mircea Eliade în context european / Mircea Eliade v evropském kontextu*, editor: Libuše Valentová, Praha, 2008, 128+120 p.
- Jiří Felix, *Ohlédnutí / Privire în urmă*, Praha, 2010, 32 p.
- *Ipostaze ale identității românești / Podoby rumunské identity*, editor: Libuše Valentová, Praha, 2009, 220 p.
- Jiří Felix, *Interesul cehilor pentru limba română (Zájem Čechů o rumunštinu)*, Praha 2011, 16 p.

Banat spune: „De la o limbă la alta se produc transformări. Viziunea limbii materne se confruntă cu privirea diferită a limbii străine”. Prozatoarea dă și câteva exemple grăitoare: „Der Wind geht” vs. „Vântul bate” (aici verbul exprimă ceva zgomotos și dureros); „Der Wind hat sich gelegt” (imagine plată și orizontală) vs. „Vântul a stat” (imagine abruptă și verticală) (vezi Herta Müller 2005, 25-27). Autoarea eseului susține că româna posedă multe „metafore temerare”, afirmație cu care sunt absolut de acord. Multe idiomuri, frazeologisme, zicale și proverbe românești mi se par mult mai pitorești, mai expresive decât cele din limba mea maternă. Să mă limitez la doar câteva exemple: „cu lux de amănunte” (în cehă: multe), „mi-a căzut fisa” (dintr-o dată am înțeles), „să împăcăm și capra și varza” (și pe unii și pe alții). Unele frazeologisme exprimă un obicei sau o formă de politețe practic inexistentă în mediul ceh („să vă/ne fie de bine”), altele au o impresionantă forță filozofică („n-a fost să fie”).

Idea Hertei Müller după care în fiecare limbă sunt alți ochi poate fi lărgită în sensul că și în fiecare literatură și fiecare spațiu cultural ne confruntăm cu alte priviri și alte viziuni, dat fiind că oamenii din culturi diferite se uită diferit, din alte perspective, la lumea înconjurătoare. De aici, un imperativ pentru epoca în care trăim: să fim deschiși față de „alți ochi”, să învățăm limbi străine și să le predăm cât mai temeinic tinerilor, să ne străduim să traducem cât mai mult din literaturi străine, mai apropiate sau mai îndepărtate. În felul acesta nu numai că ne îmbogățim propria noastră vedere, dar, în același timp, pierdem și neîncrederea sau chiar teama de Celălalt, până nu de mult Străinul de neînțeles.

Referințe bibliografice

- Filimon, Nicolae. *Excursiuni în Germania meridională*, diferite ediții.
- Ionescu-Nișcov, Traian. 1981. *Relații social-culturale ceho-române (Epoca modernă)*, Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- Jarník, J. U., Zavoral, M., Jarník, H., Hušková-Flajšhansová, J.. 2005. *Vorbiri și scrisori către ardeleni (1877-1941)*, texte selectate de Traian Ionescu-Nișcov, ediție îngrijită de Viorica Nișcov. București: Editura Saeculum I.O.
- Kavková, Marie et al. 1984. *Slovník spisovatelů – Rumunsko*. Praha: Odeon.
- Mareș, Gabriel. 2013. *Literatura română în spațiul ceh sub comunism*, București: Editura ALL.
- Müller, Herta. 2005. *Regele se-nclină și ucide*, traducere de Alexandru Al. Șahighian, Iași-București: Polirom.
- Neruda, Jan. 2000. *De la Praga la Paris și la Ierusalim*, traducere de Helianna Ianculescu, București: Ed. Minerva.
- Relații Româno-Cehe. Bibliografie generală, Partea I, fascicula I-II*. 2014. Coordonator: Octavia-Luciana Madge. București: Editura Universității din București.
- Toader, Alexandra. 2012. *Un veac de raporturi cultural-literare româno-cehe*. București: Editura Universității din București.
- Valentová, Libuše. 1992. *Překlady z rumunské literatury do češtiny (1900-1991) – Traduceri din literatura română în limba cehă (1900-1991)*. Praha: Petr Kliment, Tiskárna Černošice.
- Valentová, Libuše, Ciobanu, Vitalie, Našinec, Jiří. 2001. *Slovník rumunských spisovatelů*. Praha: Libri.